

ERDIKO KAIERA

CAROL RAMA

Artearen historia berrirakurtzen

Artista italiar ahantziari eskainitako erakusketa, *Pasioa Carol Ramaren arabera*, aukera ezin hobe da artearen historiografia nagusia kritikoki berrirakurtzeko. 70 urtetan zehar egindako 200 bat lan, XX. mendeko artearen toki komunak zalantzan jartzeko.

| ARITZ GALARRAGA |

“Ez daukat margolari maisurik, nolabaiteko bekatu-sena dut irakasle”, adierazi zuen Carol Ramak 1981ean.

HISTORIA, Ambrose Biercek, gisa honetantxe definitzen du: “Kontaera faltsua hein handi batean, gehienbat garrantzi gutxiko gertaerak kontatzen dituen, gehienbat gizatxar diren gobernariek eta gehienbat txoroak diren soldaduek eragina”. Besterik da garrantzia gutxi gertakari horiek gero garrantzia handiagoko gertakariak eragin ditzaketen: apokaliptiko jartzearen, adibidez gerrak. Joseba Sarrionandiak, aldiz, testu honetarako egokiagoa zaigun definizio bat ematen dio Historiari:

“Behin eta berriro idatziz doan testua, gero borratua eta berriz idatzia izateko. Historiak era guztietako argumentuak pilatzen ditu, zer frogatu nahi duen oraindik ez dakien arren”.

Sarrera modu hori zertarako, eta, erakusketa batean izan naizela esateko. Museu d’art contemporani de Barcelona-n. Izena: *La passió segons Carol Rama*. Ez Bach ez bi: Carol Rama. Lasai, segi irakurtzen, normala da haren izenik ez ezagutzea. Bost euro balio duen sarrearekin batera jasotako esku-orrian ohartaraz-

Lehenbiziko akuarelak dira Ramaren erakusketan atentzio handiena ematen dutenak. 1936ko *Nonna Carolina* lanean (goian ezkerrean) gorputz atalen protesiak pintatu zituen. 1940ko *Appassionata*n psikiatrikoko eszena bat. Eskuineko *Dorinan* (1944), suge bat ikus daiteke uzkitik irteten. Urtebete geroago zentsuratu zuten margolaria, “lizunkeriagatik”.

ten digute: izena ez da ezein historian agertzen, ezta “emakume artisten historia” deitu duten horretan ere. Torinon jaioa, 1918an, industrialari familia batean; burgesa, beraz, estutasun handirik gabekoa. Ez behintzat ekonomikoki: heziketa artistikorik gabea, Ramaren hasieretako obran eragina izan zuten heriotzak –aitak buruaz beste egin zuen, alabak 22 urte zituela– eta itxialdi instituzionalak –ama psikiatriko batean sartu behar izan zuten, aitaren heriotzaren ondotik–. Orduantxe hasi zen pintatzen erakusketa honetan atentzioa gehien ematen duten akuarelak: emakume batek kaka egiten du, giza zakil bat ornitorrinko batean sartzen da, gorputz batek eskuekin zabaltzen du bulba, suge bat ipurtzulo batetik irteten da. 1945ean erakutsi zituen

Zergatik ez da ezaguna Carol Rama? Deigarria da artearen historiak eskaini dion arreta eskasa, haren ibilbide luzea eta ekarpena ikusita

lehen aldiz jendaurrean: Italiako gobernuak zentsuratu egin zituen, “lizunkeriagatik”.

Ibilbide artistikoa ez zuen hor gelditu, ordea. Paul, aka Beatriz, Preciado komisarioak idatzita utzi duen bezala, “hogeigarren mendeko artearen kontra-artxibo” gisa har daiteke eta Ramaren obra. Lehen erakusketa haren zentsura “ohartarazpen” modura hartu zuen, hori bai, motibo figuratiboak alde batera uzteko gonbidapen. 50etan, “gerra abstraktua” jarri zuen martxan, *Movimento per l'arte concreta* taldearen baitan, bere obrari “nolabaiteko ordena” eta “gehiegizko eskatasuna mugatzeko”. Hamarkada haren erdialde-ara, arte konkretua lantzen zuen taldearen konbentzio geometrikoengandik urrundu, eta material berri, teknika berriekin esperimenta-

tzen hasi zen. Adibidez, 60etan, Rama gerturatu zen esperimentazio linguistikoa lantzen zuten artistengana, *Novissimi* taldekoen poesia bisualera, bereziki Edoardo Sanguineti idazlearengana. Sanguineti berak *bricolages* deituko zituen lanak egin zituen garai hartan, elementu organiko eta inorganiko desberdinen nahasketatik sortzen zirenak.

60. hamarkada amaieratik aurrera, Italiako eszena artistikoa berenganatu zuten *arte povera* mugimenduko figura maskulinoek: Alighiero Boetti, Giuseppe Penone, Giulio Paolini, Mario Merz, Pino Pascali, Michelangelo Pistoletto. Carol Rama, beste behin, eszena horretatik kanpo geratuko da. Nahiz kautxuzko pneumatikoak sarri agertzen diren garai hartako obran –aitak, hondo jo aurretik, bizikleta fabrika bat izan zuen–. Baina ez bakarrik: oin eta hanka protesiak, kristalezko begiak, betazalak, ilea, azala, azkazalak, hortz naturalak, osagai elektrikoak (fusibleak, bateriak), medikoak (xiringak). 70etan, ia esklusiboki erabiliko ditu kautxuzko pneumatikoak, taxidermista batek azala lantzen duen bezala erabili ere.

1980an, Leo Vergine komisarioak Ramaren obra “deskubritu” zuen: lehen akuarela haietako batzuk sartu zizkion, *L'altra metà dell'avanguardia 1910-1940* izeneko erakusketa kolektiboan. Ehun bat emakume artistaren lana jaso zen bertan. Deskubrimendu horrek, aldiz, berriz geldiarazi zuen Ramaren sona. Bi modutara: aitorpena ematen dio, baina soilik emakume gisara aurkeztuta. Eta gazte garaiko obrak bakarrik erakutsita, ondorengo obra guztia uzten du ilunpean. Sorkuntzak ez du etenik, ordea: 90etan, animalia gaixoen errepresentazioak margotuko ditu, orduko hartan modako zeuden behi eroak. Autoerreturatu gisa ere aurkeztu zituenak: “Neroni naiz behi eroa”.

Errekonozimendua-edo, 2003an iritsi zitzaion Ramari: Urrezko Lehoia eman zioten Veneziako biurtekoan, zazpi hamarkadatan zehar egindako lanagatik. Hartara, goitik behera betetzen dira Carol Ramaren kasuan, Guerrilla Girls kolektibokoek aipatzen zituzten iragarpen horiek guztiak: “Emakume artista izatearen abantailak dira, laurogei urte

Pinturaz gain bestelako materialak ere erabili ditu Ramak. 1970eko Presagi di Birnam honetan bizikleten pneumatikoak erabili zituen. Margolariaren aitak bizikleta fabrika izan zuen bere buruaz beste egin aurretik eta, baliteke obra honekin suizidio horri erreferentzia egitea.

dauzkazunean hasiko direla nabarmentzen zure lana; egiten duzun edozein gauza ‘femenino’ gisa izango dela sailkatua; eta artearen historia berraztertuetan sartuko zaituztela”.

Paul B. Preciadoren tesura itzuliko gara, *Elearazi*-ko lagunek osoki euskarara ekarri duten horretara –eta ondo pentsatuta, nik ere ekar nezakeen hona osoki, bestelakoekin eman beharrean alamena–. Erakusketa “minoritarioei” arrisku bat ikusten die: kontakizun historiografiko handiaren barruan, oin-ohar huts gisa amai dezaketela. Pixka bat horrela: “Egia da, arte modernoa Europa erdialdeko gizon zuriek egin zuten batez ere, baina ez ahaztu, hor zeuden, baita ere, Sonia Terk, Liubov Popova, Claude Cahun, Dorothea Tanning... Eta, batzuetan, itza-

lean izan arren, gauzatxo zoragarriak egin zituzten”. Bestela, erakusketa minoritarioak bi multzotan sailkatzen ditu: nolabait “unibertsalistak”, unibertsalera iristeko balio dutenak, alegia, narrazio hegemonikoak xurga ditzakeenak. Eta “identitate politika”-ren logika darabiltenak, zeinak arriskua duten diferentziak birnaturalizatzeke, anekdota huts gisa txertatzeko historia handian, narrazio hegemonikoa berretsiz.

Preciadok berak Rama bisitatu zuen erakusketa prestatzeko aitzakian. Baina 2005ean kontzientzia galtzen hasi zen artista, prozesu azkar batean. Artearen historiak erabat ahaztu du Carol Rama. Carol Ramak orain erabat galdu du oroimena. “Artearen historia da gure amnesia propioaren historia”, dio Preciadok. Eta zalantza planteatzen, ea erakusketa izan daitekeen artistaren memoria berreraikitzeke edo asmatzeko modu bat, ala, aitzitik, gure saiakera amnesia-proiektu orokor horren parte izango den. Sarrionandiaren definizioaren haritik, zalantza gutxiago dago: Historia, berriz idatzia izaten ari den momentu honetan –ze momentutan ez da berriz idatzia izaten ari?–, ziria sartzeko, esan nahi baita sartzeko falka, besterik ez bada muturra, probestu beharra dago. Barzelonakoa bukatuta, Pariseko Musée d’Art Moderne izenekoan dugu aukera, apirilaren 3tik uztailearen 12ra. ■